

Opgave 2 Onbewuste discriminatie

In 2012 werd aan de Radboud Universiteit in Nijmegen de effectiviteit van 'onbewust leren' onderzocht. Leerlingen van een middelbare school werden getest door één groep leerlingen opgaven te geven die ze na het lezen direct moesten maken en een andere groep leerlingen dezelfde opgaven te geven, ze deze te laten lezen, maar in plaats van ze direct te maken er een nachtje over te slapen. Het bleek dat de leerlingen die er een nachtje over hadden geslapen de opgaven beter maakten:

tekst 5

Wetenschappelijk onderzoek heeft laten zien dat onbewust denken – denken zonder aandacht, bijvoorbeeld omdat de aandacht ergens anders op gericht is of tijdens de slaap – bij complexe keuzes tot betere beslissingen leidt. Ook zijn we creatiever wanneer we onbewust denken; en de kans op het welbekende 'aha!-moment' bij een lastige abstracte puzzel is groter na een periode van onbewust denken.

Een verklaring voor deze bevindingen is dat onbewust denken op een aantal punten wezenlijk verschilt van bewust denken. Zo heeft het onbewuste meer capaciteit dan het bewuste. Wanneer je onbewust denkt, kun je dus veel meer informatie tegelijk verwerken, terwijl het bewuste slechts een aantal aspecten tegelijk kan bekijken. Daarnaast is het onbewuste beter in het bepalen welke informatie van belang is en welke factoren minder belangrijk zijn. Ook is onbewust denken een zeer associatief proces, waar bewust denken vaak vasthoudt aan bestaande schema's.

bron: www.onderwijsinontwikkeling.nl, november 2014

De psycholoog Ap Dijksterhuis heeft veel onderzoek gedaan naar het onbewuste en de voordelen van onbewust leren. Hij introduceerde de beraadslagen-zonder-aandacht-hypothese: hoe complexer de keuze, des te beter kun je je onbewuste het werk laten doen. Een grote hoeveelheid informatie is gewoonweg te veel om te verwerken voor het bewustzijn. Dijksterhuis geeft in zijn boek *René Descartes* de schuld van de aandacht voor het bewustzijn. Volgens Dijksterhuis beslist het onbewuste uiteindelijk toch en als we het onbewuste meer de ruimte zouden geven, zou het ook beter beslissen. De uitdrukking 'een nachtje ergens over slapen' slaat dus wel degelijk ergens op, aldus Dijksterhuis.

4p 6 Leg uit dat Descartes niet zou kunnen verklaren dat het helpt om bij het oplossen van een lastige puzzel er een nachtje over te slapen.

Gebruik in je uitleg:

- het onderscheid in twee groepen waarin de gedachten van de ziel volgens Descartes te verdelen zijn,
- de animale geesten.

Dijksterhuis denkt dat de filosoof Daniel Dennett een betere kijk op het onbewustzijn heeft. Dijksterhuis haalt Dennett aan: *“The trouble with brains (...) is that when you look in them, you discover that there’s nobody home”*.

Hoewel Dijksterhuis terecht Daniel Dennett als tegenhanger van Descartes ziet, haalt hij Dennett hier verkeerd aan door te suggereren dat Dennett het in dit citaat over het onbewuste heeft.

- 4p 7 Laat aan de hand van het citaat van Dennett zien waarin Dijksterhuis’ positie verschilt van die van Dennett. Beargumenteer vervolgens aan de hand van een definitie van het epifenomenalisme in welk opzicht Dijksterhuis’ visie op bewustzijn in tekst 5 overeenkomt met het epifenomenalisme en in welk opzicht de visie van Dijksterhuis verschilt met het epifenomenalisme. Geef aan welk bezwaar je tegen het epifenomenalisme kunt inbrengen.

Eén van de tests die Dijksterhuis in zijn boek bespreekt, is de ‘Impliciete associatie Test’ of IAT. Uit de resultaten van deze test lijkt het dat mensen onbewust discrimineren, hoewel de deelnemers aan de test zeggen dit niet te doen als je het hen vraagt:

tekst 6

In de IAT worden een aantal dia’s achter elkaar aangeboden. De opdracht luidt om met een linker- of rechterknop aan te geven tot welke categorie een bepaalde stimulus behoort. Er zijn vier verschillende categorieën, waarvan twee een reactie van de linker- en twee een reactie van de rechterhand vragen. Dit kunnen bijvoorbeeld woorden zijn als ‘insecten’, ‘bloemen’, ‘prettige woorden’ of ‘onprettige woorden’. Of, woorden als ‘vrouw’, ‘man’, ‘carrière’ of ‘gezin’.

Het blijkt dan dat als mensen ‘promotie’ met ‘vrouw - carrière’ moeten koppelen, ze er langer over doen dan wanneer ze ‘Elsje’ met ‘vrouw- gezin’ moeten koppelen. Onbewust koppelen mensen vrouwen eerder aan gezin dan aan een carrière.

naar: Wikipedia, Psychologie, 29 oktober 2014

Als je naar de uitkomsten van deze test kijkt, lijkt het alsof we er niets aan kunnen doen dat we nou eenmaal seksistisch zijn. Onbewust verbinden veruit de meeste mensen vrouwen met gezin en mannen met carrière.

Filosofen als John Gray trekken uit wetenschappelijk onderzoek de conclusie dat we geen vrije wil hebben.

Toch kan uit dit onderzoek volgens de filosoof Charles Taylor niet de conclusie worden getrokken dat we geen vrije wil hebben. Aan de hand van de concepten zwakke en sterke zelfevaluatie betoogt Taylor dat we wel degelijk over een vrije wil kunnen beschikken.

- 3p 8 Beargumenteer op basis van het voorafgaande dat Gray de IAT goed zouden kunnen gebruiken om zijn eigen theorie te ondersteunen. Leg vervolgens uit welke kritiek Taylor zou hebben op de opvatting van Gray. Gebruik in je uitleg het verschil tussen sterke en zwakke zelfevaluatie.

Studies van de onderzoekers die de test ontwikkelde, laten zien dat er een verband bestaat tussen de IAT scores en andere typen tests over gedragskenmerken van sociaal vooroordeel. De onderzoekers die de test ontwikkelden zouden voor dit verband steun kunnen krijgen bij de opvatting van de filosoof Harry Frankfurt.

Andere onderzoekers menen echter dat mensen die volgens de test een onbewust vooroordeel hebben, zich in het dagelijks leven niet altijd aan discriminatie schuldig hoeven te maken.

- 3p 9 In welk opzicht lijkt de scheiding bewust-onbewust van Dijksterhuis in tekst 5 op het substantiedualisme van Descartes? Leg vervolgens uit dat Harry Frankfurt het eens zou kunnen zijn met de onderzoekers die de IAT-test ontwikkelden over het verband tussen IAT-score en andere typen tests over gedragskenmerken van sociaal vooroordeel. Beargumenteer ten slotte op basis van de discussie over de conclusies van de IAT-test dat een mechanistische visie op de menselijke geest problematisch is.

Een manier om onbewuste discriminatie uit te bannen, is om het onbewuste anders te programmeren dan we gewend zijn.

In Zweden wordt inmiddels op verschillende scholen en crèches 'sekseneutraal' opgevoed. Dit houdt in dat jongens met poppen kunnen spelen, dat meisjes niet vreemd aangekeken worden als ze kort haar hebben en in de bouwhoek willen spelen en dat er door leiders en leraren opgelet wordt dat meisjes en jongens gelijk worden behandeld:

tekst 7

Na intern onderzoek van de Zweedse peuterschool waarin de leiders elkaar filmde en vervolgens hun gedrag tegenover de kinderen analyseerden, bleek dat er grote verschillen waren in de manier waarop jongens en meisjes werden behandeld.

Zo werden meisjes bijvoorbeeld veel langer getroost dan jongens, en werd er veel meer met meisjes gesproken dan met jongens. "The important thing is that children, regardless of their sex, have the same opportunities," aldus de directeur Lotta Edholm. "It's a question of freedom. In Sweden we think we can change everything – even nature."

bron: http://www.gezond24.nl/tv-uitzending/g24_387/Sekseneutrale-opvoeding, 30 juli 2013

In tegenstelling tot wat directeur Edholm zegt, denkt hersenwetenschapper Dick Swaab totaal anders over sekseneutraal opvoeden. Je zou de opvatting van Swaab 'hormoondeterminisme' kunnen noemen.

tekst 8

Mannen en vrouwen kunnen niet gelijk zijn aan elkaar. Er wordt al halverwege de zwangerschap beslist door de genetische achtergrond van het kind en door het testosteron dat het jongetje maakt. De prioriteiten bij het meisje liggen dan bij de verzorgende taken en bij jongens bij meer technische zaken.

bron: http://www.gezond24.nl/tv-uitzending/g24_387/Sekseneutrale-opvoeding, 30 juli 2013

- 2p **10** Kun je volgens jou invloed uitoefenen op onbewuste discriminatie? Beargumenteer je antwoord met Swaabs hormoondeterminisme en Sartres concept 'te kwader trouw' en betrek daarbij tekst 7.